

ZÁRÓJELENTÉS

OTKA 81430. sz kutatás – Domokos György

2015. július 28.

A „Vestigia” néven ismertté vált OTKA 81430 számú kutatása 2010 ősztől 2015 tavaszáig, öt teljes éven keresztül zajlott. A kitűzött cél, a Milánóban (Ambrosiana Könyvtár, Állami Levéltár) és Modenában (Estense Könyvtár, Állami Levéltár), valamint az MTA Kézirattárában, vagyis 5 gyűjteményben fekvő elsőrendű fontosságú magyar vonatkozású anyag (az 1300-1550 közötti időszak tekintetében) nyilvános formában kutatható vált egy digitális adatbázis formájában (vestigia.hu). A XIX-XX. század fordulóján elindult és az I. világháború miatt félbemaradt anyaggyűjtést a mai technika (digitalizálás, adatbázis) segítségével a 100. évfordulóra sikerült teljes körűvé tennünk. A dokumentumok nem csupán szakdolgozatok, doktori disszertációk, TDK dolgozatok anyagát adták, hanem számos szakcikk, saját tanulmánykötet, tudományos népszerűsítő cikk és hivatkozás jelzi, hogy a kor jeles hazai kutatói is használják már eredményeinket. Nem utolsósorban megemlítenéd, hogy a projekt kapcsán további együttműködések születtek és körvonalazódnak, és a kialakított munkamódszer, adatbázis-rendszer és kutatói csapat a következő ciklusra is megfogalmazta kutatói tervét, további öt fontos olasz levéltár magyar anyagának feldolgozására és a Magyar Nemzeti Levéltárban a hungarika kataszter kiépítésére.

A kutatás informatikai háttere

A kutatás első évében szakértők segítségével megterveztük és elkészítettük Infocus elnevezésű adatbázis-építő szoftverünket, amelyet 2011 ősztől kezdtünk rekordokkal feltölteni. A belépő és kilépő kutatók, a különböző nyelvek, a fényképek feltöltése, az off-line rendszerről az on-line rendszerre való áttérés komoly erőpróbát jelentett és a rendszer karbantartása még számos éven át munkát fog jelenteni. A 2014 ősztől működő, nyilvános vestigia.hu adatbázis tesztelése, a talált hibák javítása egyelőre folyamatos és reméljük, találunk megoldást a szakértői háttér folyamatos biztosítására.

A kutatás oktatási háttere

A kutatás 2010 ősztől kezdve folyamatosan jelen volt a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatásában, mind a módszerek (bölcészinformatika, filológia, paleográfia), mind az eredmények (Olasz-magyar kapcsolatok története c. kurzus), mind a kutatás (tanulmányút diákokkal 2013 tavaszán a Campus Hungary program keretében az anyag digitalizálása céljából; szakdolgozatok, doktori és TDK disszertációk). Az ELTE Olasz Tanszékének mesterszakos hallgatói is több féléven keresztül bekapcsolódtak a kutatásba, az MTA Kézirattárában lévő anyag kapcsán. A Milánói Katolikus Egyetemen is készültek szakdolgozatok és doktori disszertáció is az itáliai magyar vonatkozású anyagról, és több kutatót sikerült így onnan is bevonnunk a munkába. A csoport kutatói külföldi egyetemeken tartott előadásaikban ismertették a kutatást (Róma, La Sapienza Egyetem, Ljubljana Egyetem, Brnói Masaryk Egyetem, Milánói Katolikus Egyetem). Felvettük a kapcsolatot más

külföldi kollégákkal is, akik az általunk vizsgált dokumentumok szakértői (Modenai Egyetem, Chemnitzi Egyetem, Ferrarai Egyetem).

A kutatás kronológiája

A kutatás első évében (2010/11) Armando Nuzzo vezetésével az előkészítő szakasz zajlott. Ekkor alakítottuk ki az informatikai rendszert és feldolgoztuk a XIX-XX. századi, az MTA Kézirattárában őrzött Másolatgyűjtemény idevonatkozó részét. Megtörtént a munkaeszközök beszerzése, felvettük a kapcsolatot a kiszemelt gyűjteményekkel és bemutattuk a kutatási tervet a számukra, kérve együttműködésüket. Az adatbázis-építő szoftver ekkor még off-line üzemmódban működött, és elkészítettünk egy háttér-honlapot, amelybe minden fontos fellelt adatot, tanulmányt, bibliográfiát feltöltöttünk (<http://709050354811588956.weebly.com/>). Már az első kutatási évben végeztünk célzott egyéni tanulmányutakat is, a nehezebben hozzáférhető anyag (kódexek) előzetes tanulmányozására.

A kutatás második évében (2011/12) a vezetést Domokos György vette át. Alapvető változatásként áttértünk az Infocus adatbázis on-line építésére, és így külföldön tartózkodó kutatókat is be tudtunk kapcsolni az anyaggyűjtésbe. Az anyag helyben, vagyis a külföldi levéltárakban történő feldolgozásához szükséges időt nem tudtuk ugyanis teljes mértékben fedezni, és ezért elhatároztuk, hogy minden lehetséges dokumentumot digitalizálunk, részint az itthoni feldolgozás lehetővé tételéhez, részint a későbbi, mindenki számára elérhetővé és kutathatóvá tétel céljából. Több célzott kutatóút mellett a szervezési utakat, illetve ekkor már külföldi szakmai előadások tartását is fedezni tudtuk. Ugyanakkor a 2012 tavaszán Modenát ért földrengés miatt a legfontosabb gyűjtőhelyünkön elakadt a munka, a gyűjtemény egy fél évig nem nyitott ki.

A harmadik kutatási évben (2012/13) a legkomolyabb feladatunk a digitalizálás megszervezése volt az MTA másolatai, a modenai levéltári és könyvtári illetve a milánói levéltári anyag tekintetében. Pályázatot nyújtottunk be a Campus Hungary Alaphoz, és 12 diákkal együtt 2013 tavaszán elvégeztük két levéltárban és egy könyvtárban a felmérni tervezett anyag 80 %-ának digitalizálását, mintegy 15.000 felvételt. A kiutazó csapat felkészítése, a gyűjteményekkel való együttműködés kialakítása, a hatalmas mennyiségű digitális felvétel rendezése nem kis munkát jelentett. Ezután megkezdődött a korábban bevitt és az újabb rekordokhoz a képek feltöltése. Az MTA-tól megrendeltük a Másolatgyűjtemény minket érintő anyagának digitalizálását, és ezt is elkezdtük beépíteni a rendszerbe. A harmadik kutatási év végére az adatbázisba bevitt rekordok száma elérte a nyolcszázat.

A kutatás negyedik évében (2013/14) felgyorsult a rekordok bevitele és a digitális felvételek feltöltése, a negyedik év végére elértük a 2.000 rekordot. Ezzel párhuzamosan az utazások során elkezdtük az adatbázisba bevitt rekordok ellenőrzését, kiegészítését, a hiányzó vagy rontott képek pótlását. Az MTA vonatkozásában elértük a 80 %-os feldolgozottságot, az Ambrosiana Könyvtárban az 50 %-ot, és nagy lendületet kapott az itáliai anyag feltöltése is. Az informatikai rendszer tervezése során szükségessé vált egy fordítómodul és két háttér-adatbázis (helynévindex és személynévindex) megterveztetése is, az összetett keresések és a névváltozatok összekapcsolása céljából. A kutatás egyre inkább ismertté vált és felkérés alapján ismertetőt tartottunk az MTA Könyvtörténeti Munkabizottsága és a Nemzeti Levéltár hungarika kutatói előtt is.

A kutatás utolsó, ötödik évében (2014/15) az előre meghatározott fondok bevitele teljes körűen befejeződött, a rekordok száma meghaladta a háromezretet. A 2014 ősztől próba üzemmódban

hozzáférhetővé tett vestigia.hu honlap működését visszaigazolja, hogy már több, nem a kutatócsoportunkba tartozó történész is tudta használni az általunk gyűjtött anyagokat. Ezek az eredmények e tanulmányok révén beépülnek a hazai történetírásba, meglátásunk szerint (és a szakmai visszajelzések alapján) a projekt elérte célját. 2014 őszén nemzetközi konferencián vontunk mérleget a kutatásról, és ennek anyagát a legjobb szakdolgozatok kivonatával együtt tanulmány kötetbe szerkesztettük és megjelentettük nyomtatott formában és a szabad hozzáférésű honlapon is (Vestigia. Mohács előtti magyar források olaszországi könyvtárakban). A kutatás intenzív ellenőrzési szakaszba lépett: teszteltük folyamatosan az adatbázist, a névváltozatok és a helynevek adatbázisa is folyamatos ellenőrzés és javítás alatt állnak. Az egyes kutatók utazásai is a már bevitt rekordok helyszíni ellenőrzését szolgálták. A 2015 tavaszán megrendezett OTDK-n a Vestigia projekt adataiból építkező Szovák Márton és Kanász Viktor I. illetve II. helyezést nyertek, amit újabb pozitív visszajelzésnek tekinthetünk. Kutatóink közül Chiara Maria Capentieri Milánóban sikeresen megvédte doktori disszertációját, Kuffart Hajnalka is jelentősen előrehaladt már ebbe az irányba, és 2014 őszétől Labancz Dóra is megkezdte a doktori képzést. A tudományos ismeretterjesztés céljából 2015 tavaszán az Élet és Tudományban jelentettünk meg ismertetést a kutatásunkról és még ebben az évben megjelenik olasz nyelvű beszámoló a kutatásról a budapesti Nuova Corvina ill. a pozsonyi Philologia folyóiratban is.

A kutatás során természetesen nem egyszer le kellett határolni a munkát, hogy kerek egészet alkosson a munkánk. Ugyanakkor a kutatás nem érhet itt véget: az egyes gyűjtemények számos, nem a kutatótáborba tartozó hungarikumot rejtenek még; nagyon sok más olaszországi levéltár és könyvtár anyaga volna feltérképezhető a mi módszerünkkel, hogy a tágabb kutatás számára is hozzáférhetővé váljék (ezt célozná a Vestigia II. címmel Mátyus Norbert vezetésével beadott kutatási tervünk); a feltárt anyag folyamatos publikálást tesz lehetővé illetve szükségessé, hogy a magyar nyelvű nagyközönség számára is elérhetővé váljék. Két irányba tudtunk egyelőre a PPKE belső forrásai (Központi Alapok) segítségével apró lépést tenni: a Hippolit-kódexek digitalizálásához külső szakember segítségét vettük igénybe illetve megvizsgáltuk a Vestigia időkeretein túlmutató magyar vonatkozású térkép- és metszetanyagot a Modenai Állami Levéltár Térképtárában (Mappario Estense), két régész kolléga bevonásával.

Báthori Margit Zsuzsa: *Ricerche degli storici ungheresi in Italia (1860-1930, 9. I libri contabili strigoniensi d'Ippolito I d'Este, 2010*

Kuffart Hajnalka: *Materiali per l'edizione critica dei libri di conto di Ippolito d'Este, cardinale di Esztergom, PPKE, 2010*

Kuffart Hajnalka, *Az adószedés mindennapjai az esztergomi érsekség birtokain Estei Hippolit idejében, PPKE, 2010.*

Mocskonyi Erzsébet: *Rapporti diplomatici e matrimoniali fra quattro case sovrane nei tempi di Ercole d'Este (1471-1505), PPKE, 2010*

Chiara Maria Carpentieri - Armando Nuzzo: *Egy olasz szemtanú beszámolója Balassi Bálint haláláról, Lymbus - Magyarságtudományi Közlemények, 2011*

Chiara Maria Carpentieri: *Per un primo censimento delle fonti storiche e letterarie ungheresi dei secc. XV-XVII in tre biblioteche lombarde, Università' Cattolica del Sacro Cuore, Milano, 2013*

Domokos György: *Il progetto "Vestigia"*, Quaderni Estensi (on-line), 2013

Chiara Maria Carpentieri - Armando Nuzzo: *Una fonte italiana sulla morte di Bálint Balass, insigne petrarchista ungherese*, Stefi - Studi di Erudizione e di Filologia Italiana, 2013

Huszthy Alma - Kuffart Hajnalka: *Esercizi di filologia*, ELTE Eötvös Collegium, 2013

Labancz Dóra: *Lettere su e dall'Ungheria: 1491*, Università Cattolica del Sacro Cuore, Milano, 2013

Laura Zanichelli: *Lettere sull'Ungheria tra Ludovico il Moro e Bartolomeo Calco*, Università Cattolica del Sacro Cuore, 2013

Margetin Anita: *Corrispondenza diplomatica tra Buda e Milano nel Quattrocento (edizione delle missive di Taddeo Vimercati tra il 31 dicembre 1490 e il 27 febbraio 1491)*, PPKE, 2013

Chiara Maria Carpentieri: *Minima hungarica. Appunti su manoscritti ed edizioni a stampa dei secoli XV-XVII in biblioteche lombarde*, Lombardia ed Europa, a c. di Danilo Zardin, 2014

Domokos György: *Osservazioni sulla lingua della cancelleria milanese e di quella ferrarese nel secondo Quattrocento*, GPS 60. Köszöntő kötet Giampaolo Salvi 60. születésnapjára, 2014

Domokos György: *Izabella királyné levelei a Modenai Állami Levéltárban*, Turul, 2014

Királyné Belcsák Eszter: *Trascrizione e commento delle lettere di Tommaso Amadei dall'Ungheria*, PPKE, 2014

Libárdi Karolina: *Le lettere di Donato Aretino (vicario di Esztergom) all'Archivio di Stato di Modena*, PPKE, 2014

Neumann Tibor: *A gróf és a herceg magánháborúja*, Századok, 2014

Szovák Márton: *Contributi al carteggio diplomatico italo-ungherese 1495-1496*, PPKE, 2014

Domokos György, Mátyus Nobert, Nuzzo Armando, *Vestigia-Program: Követek, ügynökök és kémek a XV-XVI. századi Magyarországon*. ÉLET ÉS TUDOMÁNY 70:(8) pp. 233-235. (2015)

Király Bálint, *Trascrizione e commento delle lettere di Ludovico Florino, governatore di Eger*, PPKE, 2015

Sárközi Jáhel Anna, *Documenti di un'ambasceria difficile. Il viaggio di Nicolò Maria d'Este e Armano de Nobili in Ungheria nel 1490*, PPKE 2015

Pálosfalvi Tamás, *Tettes vagy áldozat? Hunyadi László halála*, SZÁZADOK, 149(2015)/2, 383-441.

Domokos György, Mátyus Nobert, Nuzzo Armando (szerk.), *Vestigia. Mohács előtti magyar források olasz könyvtárakban*. PPKE 2015.

A kötet tartalma:

Rácz György: Előszó

Szerkesztői jegyzet (Domokos Gy., Mátyus N., Nuzzo A.)

Patrizia Cremonini, *Jegyzetek a Modenában őrzött magyar vonatkozású forrásokról*

Chiara Maria Carpentieri, *Minima Hungarica. Jegyzetek a lombardiai könyvtárakban őrzött, magyar vonatkozású XV-XVII. századi kéziratokról és nyomtatott kiadásokról*

Kuffart Hajnalka, *Bevezetés Estei Hippolit számadáskönyveihez*

Szovák Márton, *Itáliai regeszták az akadémiai másolatgyűjteményből*
Armando Nuzzo, *Kiadatlan levelek Hunyadi Mátyás magyar királlyá választásáról a Milánói Állami Levéltárban (1458)*
Mátyus Norbert, *Vespasiano da Bisticci és két György: Handó és Kosztolányi (1467)*
Laura Zanichelli, *Gergelylaki Buzlay Mózes milánói követjárása (1489)*
Labancz Dóra, *Az 1491-es év eseményei Magyarországon a Milánói Állami Levéltárban őrzött dokumentumok fényében*
Királyné Belcsák Eszter, *Tommaso Amadei esztergomi érseki helynök levelei a Modenai Állami Levéltárban (1495-1496)*
Domokos György, *A pestis és a gepárd. Ercole Pio, Estei Hippolit egy ügynökének beszámolója Magyarországról (1508-1510)*
Kovács Zsuzsa, *Aragóniai Eleonóra és Beatrix (szerelmi) élete az Ambrosiana egyik kódexében*
Cornelia Endesfelder, *„Az állam minden ügyét ő irányította”. Egy reneszánsz hercegnő politikai szerepvállalása: Aragóniai Eleonóra*
W. Somogyi Judit, *Nyelvi és nyelvhasználati jellemzők a Milánói Állami Levéltár magyar vonatkozású, népnyelven írt dokumentumaiban.*